

karakter Srpstva u Srbiji i van nje" koji je formiran kao "muški, zdravoumni i na bitnost usredsređeni". Preterivanja kod Srbijanaca video je u sirovosti i prirodnosti građanina, koji mrzi pozu i teatralnost, pa često gubi smisao za učtivost. Nadovezujući se na tezu o neevropejstvu Srba, smatrao je da ako bi se Srbinu odbilo narodno hrićanstvo, patrijarhalno-junački duh, seljačka socijalna osnova, moral narodne pesme, on bi postao "čist kolonijalac, lažni Evropejac, periferiski poslednji zapadnjak, tuđin i drugima i samom sebi". Imperijalistički duh je, po njemu, stran "našem biću koje tako malo nosi agresivnosti, koje se borilo za sebe, ali ne protiv drugih" (Velmar Janković, 1938).

I po Radmilu Vučiću srpski narod je negovao "državnički i vojnički duh", "svoje shvatanje religije", "iskreno i otvoreno prišao braći s namerom da ih primi bratski", "zaboravio sve iz prošlosti što razdvaja" jer je "po tradiciji takav da borbu prima muški a zaboravlja pričinjeno mu zlo, priznaje protivniku, ne meri bratu", "kad je u pitanju ideal, on ne pita za žrtve". Jedinu opasnost video je u "duhu nagodbaštva" koji se javlja u postupcima "srećom malog, dela naših ljudi" (Vučić, 1940). Po Dimitriju Ljotiću neposredno pred Drugi svetski rat, greh Srba je što su "okrenuli leđa svojim vekovnim idealima: čojstvu i junaštvu", pa deleći "ljudski materijal" na materijal boljeg i lošijeg "kvaliteta", konstatuje da su Srbi "po pravilu bolji kvalitet" (Ljotić, 1940), dok su po Draškoviću Srbi "carski narod", "ne robovi i levičari, nego domaćini, zakonodavci, neimari", "smrtni neprijatelji komunizma" (Drašković, 1947).

"MANE NJIHOVIH VRLINA".

Već je rečeno da su i savremeni ali i stari autori, ma koliko glorifikovali "nacionalni karakter" generalno, kada je trebalo opisati savremenu sliku nacije, pokazivali veliko nezadovoljstvo njenim izgledom. Naravno, bitno su se razlikovali u identifikovanju uzroka nastanka te nelepe slike. Dok je kod većine savremenih, komunizam odgovoran za "mane njihovih vrlina", stari autori su išli mnogo šire i pominjali najrazličitije uzroke. Savremeni Samardžić tako prepoznaje u mentalitetu Srba ispreturane razne osobine "od sklonosti ka samohvalisanju" do "teške rezigniranosti i prepuštanja slučaju" (Samardžić, 1989), Dobrica Ćosić opisuje srpski narod kao "pometen, zapušten, upropašćen narod. Gomila, stanovništvo, podložno nepromišljenosti i svakoj manipulaciji". Već posle Prvog svetskog rata srpski narod je po njemu, "malaksao, iscrpljen, duhovno i moralno istrošen, neživotan; to je već nekoliko decenija, narod vrlo slabih životnih kvaliteta i energije. Titoizam mu je rasparao etničko i istorijsko tkivo, duhovno ga razorio i uveo u životnu i istorijsku krizu i depresiju", on je "tužno i sramno lakoveran; a to znači površan, bez dubljeg i snažnijeg duhovnog potencijala; silno mu je oslabio kolektivni, arhetipski ego". Tvrdi da je neskromnost "naša najizrazitija karakterni mana" a "lakovernost je naš najkobniji porok" (Ćosić, 1992). Poslednje prihvata i Ljubomir Tadić navodeći da je u narodu odnegovana "izvesna naivnost koja nas u ovom času mnogo košta" (Tadić, 1999). Mihailo Marković razmatra ograničenosti "srpskog nacionalnog bića" koja je "prisutna u najdubljim psihičkim strukturama našeg bića", a to je "predimenzionirana samouverenost" koja se graniči sa "osionošću i grandomanijom" (Mihailo Marković, 1997), zalažući se za izlečenje "od naše tradicionalne lakovernosti, naivnosti, indolentnosti, prečestih i štetnih opuštanja" (Marković, 1994). Na Cvijićeve karakteristike dinarskog tipa kao što su violentnost, impulsivnost, osvetoljubivost, iracionalno rasuđivanje, živ, slobodarski duh, bogata imaginacija, osećajnost, sklonost ka improvizaciji, oholost...i tako dalje. nadovezuje se Jerotić, utvrđujući još nekoliko specifičnih osobina kao što su "pokornost, poniznost i moralna mimikrija, izdajstvo, nepoverljivost i kruti tradicionalizam, 'srpski inat' ali i povlačenje u sebe i istrajavanje", što je po njemu profil prosečnog Srbina od 17. veka do ujedinjenja 1918 (Jerotić, 1995). A drugi psihijatar Jovan Marić kao "srpske osobine" navodi: zavist, fenomen izdaje, neslogu, zlobu, mržnju, zlopamćenje, potkazivanje, netačnost, naivnost, toplu slovensku dušu i pitomo pravoslavlje, ratništvo, kolektivistički duh, tugu, trpnju, mazohizam, inat, smisao za humor, uspešnost u seksualnoj aktivnosti, bujnu seksualnu fantaziju... (Marić, 1997). Danas su prisutne i teze da su srpske nacionalne osobine neopreznost i lakomislenost, delovanje prevashodno na osnovu osećanja, "po srcu", "do gluposti lakoverno oslanjanje, u političkim odnosima sa drugim narodima, na 'prijateljstvo' i 'bratstvo i jedinstvo'", spremnost da "oprosti i zaboravi i najstrašnije zločine koji su mu učinjeni", "preterana samouverenost", sklonost da pre potceni i optuži sebe nego svoje neprijatelje i dželate" (Miletić, 1997), kao i suprotne tvrdnje da je netolerancija u Srbiji ukorenjena "u ljudskoj prirodi ili nacionalnom karakteru" uz tvrdnju da su istraživanja pokazala da "tradicionalni i autoritarni tip ličnosti preovladavaju u strukturi nacionalnog karaktera" pa su etnopsiholozi ukazali "na dva svojstva srpskog čoveka: anarhična individualnost ('narcistička onipotencija') i zavist" (Avramović, 2000). Danas ima i autora koji u srpskim "osobinama" kao što su nemar, sklonost ka brzom zaboravu, spremnost na praštanje i neoprostivih grehova, kratak dah, mala istrajnost, popuštanje i žrtvovanje, samouverenost zbog brojčane nadmoćnosti... pronalaze uzroke "stvarnog" srpskog nepoznavanja Hrvata (Krestić, 1999).

I kod starih autora se može prepoznati, mada ne uvek tako očigledno, dnevno-politička motivisanost ukazivanja na neke od mana "nacionalnog karaktera". Vasiljević je kao negativne osobine navodio otsustvo "dubljine shvatanja" koja je "kod Srba zakržljavila i sastavila negativnu osobinu njihovog uma" proizvodeći "plitkoću shvatanja – površnost", pa se Srbin "kloni teškoga posla", "mnogo počinje, a malo šta svršuje". Kao negativnu moralnu osobinu navodio je "nepažljivost u ponašanju (neprihvatanje tuđih zasluga)", pa "malo pokazuju priznanja prema zaslugama učinjenim za otadžbinu" (Vasiljević, 1886). Gopčević je, sumnjajući u spremnost da se ostvari Dušanovo carstvo, pisao da su za takav posao potrebni i "radinost i novac", dok "na žalost u srpskom je karakteru, da mrzi svaki rad – valjda nema labavije narodnosti! – i da najteže daje novac za patriotske celji" (Gopčević, 1890), a Dragiša Vasić se kritički osvrtao na unutrašnju, partijsku mržnju koja je "strana našoj duši", "mi smo bili otpočeli da se veštački mrzimo". Primećivao je pojavu profesionalnih agitatora mržnje u štampi, administraciji, školi, vojsci, porodici, koji "razoravahu ovaj narod, koji se odlikovao jedinstvenim moralnim